

19. Stetka V., Surowiec P. Facebook as an Instrument of Election Campaigning and Voters' Engagement: Comparing Czechia and Poland. *European Journal of Communication*. 2019. № 34 (2), 121-141. doi:10.1177/0267323118810884
20. Thompson M. *Enough Said: What's Gone Wrong with the Language of Politics?* New York: St. Martin's Press, 2016.
21. Zamyatin K. Russian Political Regime Change and Strategies of Diversity Management: From a Multinational Federation towards a Nation-State. *JEMIE*. 2016, № 15(1), 19-49.

DOI 10.31558/2617-0248.2020.5.4

УДК 329 (477):811.111'42

ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС ЩОДО ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5769-7345>

Примуш М. В., д. політ. н., професор, професор Донецького національного університету імені Василя Стуса

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8376-8979>

Ярош Я. Б., д. політ. н., доцент, декан факультету історії, політології та національної безпеки Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Здійснено комплексний аналіз політичного дискурсу, який стосується особливостей функціонування політичних партій в Україні. Акцентовано увагу на тому, що як і будь-яка дискурсивна взаємодія, політичний дискурс не лише відбиває чинні уявлення про сучасний стан розвитку політичних партій та партійної системи, а й творить та змінює їх, оскільки саме в процесі взаємодії громадяни аналізують, сприймають або відкидають уявлення інших громадян, відповідно трансформуючи ті, яких дотримувалися раніше. З'ясовано, що на відміну від політичних дискусій щодо конкретних політичних проблем з яким стикаються у своїй діяльності політичні партії до політичного дискурсу належать не тільки раціональні висловлювання, а й емоційні.

Обґрунтовано, що політичний дискурс охоплює усе мовлення політичної сфери, тобто всі дискурсивні акти, що відбуваються в політичних інституціях за участю суб'єктів здійснюваної взаємодії, зокрема політичних лідерів та представників політичних партій. Визначено, що найпоширенішими формами політичного дискурсу є публічні промови лідерів політичних сил, парламентські дебати, обговорення партійних та виборчих програм. Важливу складову політичного дискурсу складають мовленнєві акти, які розташовані на межі політики та засобів масової комунікації, як-от прес-конференції, презентації політичних програм, розміщення агітаційних матеріалів у ЗМІ та дискусії партійних спікерів на радіо, телебаченні та у соціальних мережах. Зазначено, що політичні партії мають активніше залучати громадян до дискусії та обговорення у соціальних мережах. Обґрунтовано, що відсутність належної комунікації з громадянами через Інтернет ресурси, знижує можливості донесення потрібної інформації виборцям.

З'ясовано, що політичну конкуренцію партій можемо вивчати через політичний дискурс, котрий спроможний виступати дієвим ресурсом (провладних чи опозиційних партій), конструюючи й змальовуючи певні обриси політичної реальності, і який здатний здійснювати легітимацію тих чи інших суб'єктів політики. У політичному дискурсі конструється певна умовна реальність, яка претендує стати політичною практикою. Іншими словами, через дискусію між політичними партіями щодо дихотомії «демократія–авторитаризм» у політичному процесі можуть створюватися нові правила гри.

Демократичне суспільство не лише декларує, але й реально гарантує права й основні свободи громадян. Політичні партії виступають важливими елементами соціально-політичної конструкції суспільства та є важливими суб'єктами політичного процесу. В демократичних країнах вони перебирають на себе важливі суспільні функції, перетворюючись при цьому на невід'ємний елемент суспільства. Політичний дискурс дозволяє з'ясувати роль політичних партій у політичних процесах та змушує до необхідності формування нових підходів у вивченні їх діяльності.

Ключові слова: політична дискусія, політичний дискурс, політичний процес, політичний режим, політична партія.

Prymush M. V., Yarosh Ya. B. Political discourse on functioning of political parties in Ukraine

A comprehensive analysis of the political discourse is carried out, which concerns the features of the functioning of political parties in Ukraine. Attention is focused on the fact that, like any discursive interaction, political discourse not only reflects existing ideas about the current state of development of political parties and the party system. Political discourse also creates and changes them, since it is in the process of interaction that citizens analyse, perceive or reject the views of other citizens, respectively transforming those that were previously held. It is found out that in contrast to political discussions about specific political problems that political parties face in their activities, political discourse includes not only rational statements, but also emotional ones.

It is proved that political discourse covers all broadcasting of the political sphere. That is, all discursive acts that take place in political institutions with the participation of subjects of political interaction, in particular, political leaders and representatives of political parties. It is determined that the most common forms of political discourse are public speeches by leaders of political forces, parliamentary debates, discussion of party and election programs. An important component of political discourse is speech acts that are on the verge of politics and mass communication, such as press conferences, presentations of political programs, placement of campaign materials in the media and discussions of party speakers on radio, television and social networks. It is noted that political parties should actively involve citizens in discussions in social networks. It is proved that the lack of proper communication with citizens via Internet resources reduces the ability to convey the necessary information to voters.

It was found out that we can study political competition of parties through political discourse, which is able to act as an effective resource (pro-government or opposition parties), constructing and drawing certain outlines of political reality, and which is able to legitimize certain subjects of politics. In political discourse, a certain conditional reality is constructed, which claims to become a political practice. In other words, the discussion between political parties on the "democracy-authoritarianism" dichotomy may create new rules of the game in the political process.

A democratic society not only declares, but also actually guarantees the rights and fundamental freedoms of citizens. Political parties are important elements of the socio-political structure of society and are important subjects of the political process. In democratic countries, they assume important social functions, while becoming an integral part of society. Political discourse makes it possible to find out the role of political parties in political processes and makes it necessary to form new approaches to the study of their activities.

Keywords: political discussion, political discourse, political process, political regime, political party.

Постановка проблеми. Важливу роль у визначенні концептуальних засад функціонування політичних партій відіграє політичний дискурс, за допомогою якого відбувається обмін політичною інформацією та формується уявлення про політичний простір у якому здійснюють свою діяльність політичні партії. В українському суспільстві відбуваються процеси структурування політичних партій та утверджуються демократичні принципи. Для функціонування українських політичних партій на демократичних засадах важливим є процеси комунікації політичних партій між собою та виборцями, зокрема через політичний дискурс.

Розробленість теми в науковій літературі. За кордоном та на пострадянському просторі ряд науковців досліджують сучасний політичний дискурс. У даному контексті варто відзначити роботи А. Гарбадіна, В. Базильова, П. Бурдье, Т. Дейка, Е. Менджершкої, В. Кулика, І. Штерна, Е. Шейгала, Ю. Караулова, Л. Нагорну [3; 5; 7; 10; 11; 16] та інших. В свою чергу дослідження політичного дискурсу в контексті функціонування політичних партій в Україні, ще потребує окремих спеціалізованих розвідок.

Мета статті полягає в тому, щоб здійснити комплексний аналіз політичного дискурсу щодо функціонування політичних партій в Україні.

Основні положення. Вивчення політичного дискурсу – досить новий спосіб дослідження політики і вимагає вдосконалення методики, а також вироблення універсальних і науково обґрунтованих критеріїв суб'єктивної оцінки його контексту і тексту. Досліджувати сучасний політичний дискурс поза контекстом демократизації політичних процесів неможливо. Важливу роль у демократизації політичного режиму відіграють політичні партії, які забезпечують процеси обміном інформацією між різними політичними і соціальними групами в суспільстві та пропонують нові процедури управління в суспільстві.

Як зазначає А. Габардин, в широкому сенсі дискурс вживають у науковій літературі у двох контекстах. «По-перше, це текст із вже окресленою схемою висловлювань. По-друге, це мова у процесуальному вимірі. У вузькому – це письмовий чи мовний продукт комунікативної дії» [5, с. 166].

Дослідник Т. Дейк розглядає предметне поле дискурсу, як специфіку соціальних проблем через співвідношення дискурсивних практик із соціально вираженим знанням щодо певних проблем [7]. Вважаємо за доцільне дослідити політичний дискурс через критичний аналіз дослідницьких моделей функціонування політичних партій.

Політичний дискурс (від лат. *discursus* – міркування, доказ) можна розглядати через сукупність актів мовлення з метою обстоювання, висловлення та поширення певних уявлень у політичній сфері. Науковець В. Кулик відзначає, що політичним дискурсом «називають обмін раціональними поглядами на суть тієї чи іншої суспільної проблеми та способи її розв'язання, кожен з учасників якого обстоює свою позицію» [10, с. 219]. Дослідник звертає увагу на те, що політичний дискурс є важливим елементом демократичного політичного режиму так як він дозволяє виборцям чи їхнім представникам вибирати з поміж різних підходів до проблеми той, на користь якого наведено переконливі для цих людей аргументи.

Українська дослідниця Л. Нагорна, звертає увагу на дискурс-аналіз, як метод дослідження форм політичної комунікації. Науковець зазначає, що «інструментарій методу дискурс-аналіз націлений на розгляд дискурсу, як своєрідного комунікаційного капіталу, ретранслятора сукупності паролів і смислових кодів, які допомагають створити уявлення про систему сповідуваних соціумом цінностей та інтерпретаційних схем. На відміну від контент-аналізу, який передбачає суцільний аналіз тексту за певними параметрами» [10, с. 218].

Досліджуючи політичний дискурс важливо звертати увагу на політичну дискусію (від лат. *discussion* – розгляд, дослідження), як різновид політичної комунікації, спрямованої на всебічне обговорення різних проблем та пошук шляхів їх вирішення. В основі політичної дискусії лежить обмін думками, представлення політичних концепцій та програм [10].

Г. Постригань звертає увагу на принципи, які є характерними для політичної дискусії у демократичних режимах. Дослідник зазначає, що для дискусії важливим є «принцип толерантності, неупередженого ставлення до опонентів, критичності, компетентності, плюралізму, рівноправності, встановлення норм і правил ведення дискусії» [10, с. 219].

Суттєве значення для дискусії має використання ідентичних за сутністю термінів, чітке визначення предмету і об'єкту обговорення, оперття на факти, уникнення підміни аргументації та посилання на авторитети. До основних різновидів політичної дискусії відносять масові дискусії, що можуть охоплювати усе суспільство, так і значні його частини і організації, зокрема політичні партії. Важливу роль у політичному дискурсі відіграють наукові дискусії, які дозволяють з'ясувати стан наукової розробки тієї чи іншої проблеми дослідження. У зв'язку з цим з'ясуємо концептуальні засади функціонування політичних партій.

Діяльність політичних партій варто розглядати через призму теорії синергетики, яка вивчає процеси переходів від неупорядкованості до порядку в різних системах. Синергетика аналізує різні взаємні переходи, нестационарні стани, живу динаміку, руйнацію та зародження нового. Дана теорія специфічним способом трактує процеси, які мають певну впорядкованість. Перший її підхід – це той, що виникає внаслідок самоорганізації. Другий – еволюційний, у результаті чого створюються локалізовані, певним чином оформлені структури, які можуть далі діяти й функціонувати на певних територіях. У цьому контексті процес становлення політичних партій можна розглядати з певних послідовних етапів, котрі можуть повторюватися, якщо цей політичний режим існує вже довший хронологічний проміжок часу [19, с.14].

Політичні партії, можна розглядати в широкому та вузькому контекстах. У широкому це явище, що прагне охопити все розмаїття політичної боротьби в політичному процесі з метою моделювання всіх об'єктивних та суб'єктивних чинників, котрі формують середовище, де здійснюється політична боротьба. У вузькому розумінні політичну діяльність можна аналізувати через конкретні суб'єкти політичного процесу за відповідними хронологічними й територіальними параметрами.

Переважає більшість українських дослідників розглядають діяльність політичних партій через призму демократичної трансформації України, кінця XX – початку XXI ст. Зауважимо, що наші сучасні науковці досліджують переважно функціонування політичних партій, як окремих інститутів демократії у політичних режимах. Скажімо, партійні системи та політичні партії вивчали О. Стаценко, С. Бабій, Ю. Шведа, Ю. Остапеч, М. Примуш, А. Романюк, Р. Скочиляс; специфіку виборчої системи – В. Гончарук та Р. Балабан; політичний менеджмент та маркетинг, як фактор функціонування демократичного політичного режиму – К. Ващенко, А. Руденко. Що стосується питань функціонування окремих інститутів демократії на місцевому рівні, то варто відзначити роботи С. Були, Р. Максакової, Т. Майко, О. Орловського (аналіз місцевих виборів), В. Бортнікова, В. Малиновського, Н. Ротар, (вивчають різноманітні аспекти політичної участі громадян у політичних процесах) [2; 13; 15].

Відзначимо, що політичні партії досліджують через призму інституційного розвитку. Проблематику інституалізації політичних партій піднімають у своїх дослідженнях Ю. Юдин, В. Мельниченко, Я. Ярош [19].

Проблеми діяльності політичних партій в умовах трансформації політичної системи, типологію, функції та ідеологічні засади політичних партій вивчали українські дослідники В. Базів, С. Здіорук, В. Бичек, Л. Кормич, М. Примуш, Д. Шелест, С. Бабій, Б. Назаренко, А. Слюсаренко, М. Томенко [8; 12].

Трансформацію партійної системи та розвиток багатопартійності розглядає В. Гарань у роботі «Убити дракона. З історії Руху та нових партій України», а також В. Шевченко, М. Павленко, Г. Потапов – у дослідженні «Історія українських політичних партій» [4]. Українські дослідники О. Бойко та Ю. Якименко вивчали специфіку, тенденції, зміни та перспективи еволюції партійної системи в Україні [18].

Трансформацію українських політичних партій висвітлено в працях вітчизняних авторів, серед яких треба відзначити працю В. Литвина, у якій подано новітню політичну історію України (1990–1994 рр.)

із залученням архівних матеріалів та інших документальних джерел. Функціонування політичних партій у демократичних і тоталітарних системах досліджував В. Базів. Праці, С. Здіорука та В. Бичека, висвітлюють місце українських політичних партій в системі владних відносин [8]. Специфіку процесів еволюції партійної системи України та її переходу до системи поляризованого плюралізму досліджували А. Білоус, О. Гарань, Л. Кормич, Ю. Шведа [4; 15] та інші.

Український науковець, А. Романюк відзначає, що головним індикатором, який засвідчує перетворення того чи іншого соціального розмежування, представленого відповідними групами, на соціополітичний поділ, є виникнення зв'язку між групою й політичною партією або іншим політичним інститутом, який буде представником інтересів цієї групи. Другим індикатором повинен бути часовий вимір – тривалість існування соціополітичного поділу. Отже, про наявність у суспільстві соціально-політичного поділу можемо говорити лише тоді, коли означений зв'язок є тривалим у часі. Оскільки поняття «тривалість» досить відносне, то стосовно соціополітичного поділу мінімальним часом, на нашу думку, має бути період у два парламентські терміни. Цей час повинен засвідчити, що існує зв'язок певної політичної партії й відповідної соціальної групи під час одних виборів не був випадковістю або кон'юктурою та був відтворений під час наступного парламентського циклу [13].

Теоретичний аналіз функціонування політичних партій є, звичайно, неповним без використання числових індикаторів. Можемо запропонувати перелік таких індикаторів для аналізу функціонування й розвитку політичних партій, а саме: загальна кількість партій; чисельність впливових партій (стійкі партії, партії, які мають коаліційний потенціал або потенціал шантажу); індекс фракційності; індекси ефективної кількості парламентських та електоральних партій; індекс усталеності партійних уподобань; індекс ідеологічних уподобань («ліві–центристські–праві»); індекс правлячих та опозиційних партій; індекс етнічних партій тощо.

Таким чином, для політичного дискурсу щодо функціонування політичних партій, важливо враховувати зазначені вище емпіричні індикатори, що уможливають узагальнену характеристику еволюції політичних партій в умовах інституційної трансформації в українському суспільстві.

У світовій та вітчизняній політології існує багато критеріїв типологізації політичних партій. На базі ставлення до сучасного типу суспільно-економічних відносин розрізняють такі партії, як ультраліві, ліві, лівоцентристські, центристські, правоцентристські, праві, ультраправі. Залежно від специфіки їхньої офіційної або фактичної соціально-політичної ідеології партії можемо класифікувати, як анархічні, комуністичні, соціалістичні, ліберальні, консервативні, традиціоналістські, фашистські тощо.

З урахуванням ставлення політичних партій до релігії та свободи думки доцільно розрізняти релігійні партії (ґрунтуються на релігійних цінностях); атеїстичні (відкрито й однозначно відкидають релігію); світські (вважають проблему ставлення до релігії не політичною). За характером основних проблем, на яких концентрується їхня увага, зорієнтовані на розв'язання конкретних проблем усього суспільства (соціоцентристські партії) та захист певних групових інтересів (партії групового егоїзму).

Політичну конкуренцію партій розглядають К. Пальшков, Г. Щедрова, Я. Ярош. Український науковець К. Пальшков зазначає, що «конкурентне суспільство – вищий ступінь розвинутого громадянського суспільства, що характеризується високим освітнім, ціннісним, інтелектуальним потенціалом, а також широким набором засобів і характеристик, здатних забезпечити надійний захист інтересів і стійкість такого суспільства до внутрішніх та зовнішніх викликів і загроз» [17, с. 141]. Вченим акцентується увага на тому, що важливим фактором конкурентоспроможності є здатність конкретного суспільства виступати опонентом у відносинах із політичною владою на рівних умовах.

Український науковець Г. Щедрова розглядає політичну конкуренцію через призму зіткнення інтересів різних суб'єктів політичного процесу. Зокрема, дослідник відзначає, що «конкуренція політична (лат. *concurrentia* – зіткнення) – специфічна форма політичної взаємодії суб'єктів політичного процесу з приводу участі в боротьбі за отримання та реалізацію влади, що регламентується певними нормами права та політичної культури, і виступає індикатором демократичності політичного режиму. Від економічної конкуренції, яка була первинною, політична конкуренція запозичила такі ознаки, як тяжіння до олігополії, стабільність правил гри між учасниками, наявність системи стримувань та противаг» [17, с. 141]. Г. Щедрова пропонує розглядати політичну конкуренцію як критерій, що характеризує політичний ринок. Науковцем подається класифікація політичного ринку й виокремлюється пропорційний, непропорційний та умовно-пропорційний політичні ринки.

Я. Ярош звертає увагу на те, що на політичну конкуренцію політичних партій впливають об'єктивні та суб'єктивні чинники. Науковець зазначає, що «До об'єктивних відносимо відсутність сталих політичних традицій функціонування демократичних інститутів; наявний тип виборчої системи; незавершеність інституціоналізації парламентських політичних партій; повільність процесу соціальної стратифікації; гальмування процесу ринкових економічних перетворень, реформ тощо. Суб'єктивні чинники виявляються в таких базових характеристиках парламентських політичних партій, як відсутність соціального підґрунтя інституту лідерства; не сформованість соціальної бази; методи й засоби діяльності політичних партій (корумпованість, велика залежність від обставин, які складаються, неспроможність дієво реагувати на зміни в політичному житті тощо)» [19, с. 6].

У праці Л. Гонюкової проаналізовано політичні партії, як суб'єкти політичної влади, а також висвітлено роль впливу середовища на перетворення політичних партій у державний інститут. Дослідниця розкриває механізми формування державної політики політичними партіями під час виконання ними функцій управління [6].

Проблематику вивчення ультраправих/правих партій у країнах Центрально-Східної Європи розкрито в розвідках Г. Альберта, М. Бастла, М. Мареша, Й. Смолика, Я. Ратая, М. Стрімски, А. Романюка, В. Литвина, Я. Харвата й інших.

Дослідженням питань щодо лівих політичних партій займаються І. Бекешкіна, О. Гарань, Д. Видрін, В. Горбатенко, Б. Кухта, Ф. Кирилюк, С. Ростецька, В. Хмелько, Г. Кирн, В. Мейтус, Д. Корольов, Г. Маркузе, Д. Пилаш, О. Шевченко, Г. Шипунов й інші [4].

Український центр політичних досліджень за редакцією С. Конончук та С. Горобчишина підготував розвідку «Динаміка партійного представництва в Україні після Революції Гідності», де розглянуто зміни в представництві політичних партій в Україні в період після Революції гідності. У праці звертається увага на те, що у електоральних циклах 2010–2015 рр. спостерігається висока партійна турбулентність, прискорена суспільними перетвореннями в період Революції гідності. Висловлено припущення про подальшу нестійкість партійного представництва на парламентському й місцевому рівнях [9].

У роботі «Динаміка партійного представництва в Україні після Революції Гідності» здійснено аналіз динаміки участі партій у виборчих процесах в Україні у 2010–2015 рр. Даний період охоплює два електоральні цикли виборів до Верховної Ради України (2012, 2014 рр.) та місцевих рад (2010–2015 рр.). Праця цікава тим, що значну увагу приділено партійному представництву на регіональному рівні, оскільки ця проблематика залишається поза увагою науковців [9].

Поняття «політична партія» – це витвір новітньої доби, хоча це явище існує ще з давньоримських часів. Політичні групи, клуби такі ж старі, як і сама політика, але політичні партії в сучасному їх значенні тісно пов'язані зі становленням і розвитком представницької демократії та її основного елементу – парламентаризму як форми й методу організації та реалізації влади. У більшості західних демократій виникнення політичних партій відбувалося поряд із розширенням права участі у виборах на все ширші верстви суспільства.

Сучасне демократичне суспільство не може повноцінно функціонувати без політичних партій. Їх становлення, проблеми, пов'язані з цим процесом, зумовлюються суб'єктивними та об'єктивними факторами.

Суб'єктивні фактори:

- відсутність соціального підґрунтя інституту лідерства;
- не сформованість соціальної бази;
- методи й засоби діяльності політичних партій (коруптованість, велика залежність від обставин, які складаються, неспроможність адекватно реагувати на зміни в політичному житті).

Об'єктивні фактори:

- відсутність у суспільстві сталих політичних традицій функціонування політичних партій на демократичних засадах;
- незавершеність інституціалізації політичних партій;
- повільність процесу соціальної стратифікації суспільства;
- гальмування процесу ринкових економічних перетворень та політичних реформ.

Варто зазначити, що не ефективними виявилися ті формування, які створені без належного опрацювання програми й визначення механізмів забезпечення життєдіяльності організації. Політичні партії включаються в політичну діяльність тією мірою, наскільки це потрібно для виконання завдань, що лежать у політичній, економічній, соціальній, культурній, екологічній та інших сферах. Наявність багатьох проблем, котрі неможливо розв'язати без влади, спонукає громадян до об'єднання в політичні організації, уключає їх в орбіту політичних процесів.

Ступінь впливу різноманітних політичних об'єднань на політичні процеси різний. Однак у сучасних умовах загальної політизації суспільства жодне з них не може відмежуватися від прямої або опосередкованої участі в політичному житті. Одне з головних завдань політичних партій у впливах на процеси – прийняття політичних рішень органами державної влади й здійснення тиску на владні структури на різних рівнях із метою завоювання, використання та утримання влади.

Підсумки. Таким чином, політичний дискурс має велике значення з огляду на його ключову роль в підтриманні й творенні чинних у суспільстві уявлень про сутність та специфіку функціонування політичних партій. Політичний дискурс варто розглядати через призму концептуалізованого вияву політичних відносин (побудови певних дослідницьких моделей), а також на рівні буденного прояву політичних і соціальних практик. Політичний дискурс не лише відбиває чинні уявлення, а й творить та змінює їх, оскільки в процесі взаємодії громадяни сприймають і засвоюють, або відхиляють уявлення інших людей, або трансформують ті, яких дотримувалися раніше.

Перспективним напрямом подальших наукових розвідок є аналіз політичної дискусії, як різновиду політичної комунікації спрямованої на всебічне обговорення різних проблем та шляхів їх вирішення.

Бібліографічний список:

1. Базылев В. Российский политический дискурс (от официального до обыденного). Политический дискурс в России. М., 1997. 219 с.
2. Бортніков В. Помаранчева революція на Волині: Історія. Факти. Документи: монографія. Луцьк: Волин. обл. друк., 2005. 224 с.
3. Бурдые П. Социология политики. М.: «Socio-Logos», 1993. 336 с.
4. Гарань В. Убити дракона. З історії Руху та нових партій України. Київ: Либідь, 1993. 356 с.
5. Гарбадин А. Дискурс. Політологія: навчальний енциклопедичний словник довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації / За наук. ред. д-ра політ. н. Н. М. Хоми [В. М. Денисенко, О. М. Сорба, Л. Я. Угрин та ін.]. Львів: «Новий Світ – 2000», 2014. С. 166–167.
6. Гонюкова Л. Політичні партії як інститут державної політики та управління: теоретико-методологічний аналіз: монографія. Київ: НАДУ, 2009. 392 с.
7. Дейк Т. Язык. Познание. Коммуникация. М., 1989. С. 121–127.
8. Здіорук С., Бичек В. Проблеми функціонування політичних партій України в системі владних відносин. Київ: НІСД, 2001. 142 с.
9. Конончук С., Горобчишина С. Динаміка партійного представництва в Україні після Революції Гідності. URL: <http://www.ucipr.org.ua/publicdocs/dynamic%20delegat%20site.pdf> (дата звернення: 13.03.2020).
10. Кулик В., Нагорна Л., Постригань Г. Дискурс політичний. Дискурс-аналіз. Дискусія політична. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2012. С. 218–219.
11. Менджершкая Е. Термин «дискурс» в современной зарубежной лингвистике. Лингвокогнитивные проблемы межкультурной коммуникации. М., 1997. С. 132–143.
12. Примуш М. Політичні партії: історія та теорія. Київ: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. 416 с.
13. Романюк А. Скочилиас Р. Трансформація політичної системи України та Польщі в умовах європейської демократії: монографія. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2004. 207 с.
14. Тичер С., Мейер М., Водак Р., Веттер Е. Методы анализа текста и дискурса. Х.: Изд-во Гуманитарный Центр, 2017. 356 с.
15. Шведа Ю. Політичні партії України: виборчі партії чи виборчі проекти? Парламентські вибори 2012 року в Україні: наук. дослідж. Київ: ІПІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2013. С. 88–94.
16. Шейгал Е. Семиотика политического дискурса: монографія. Волгоград: «Перемена», 2000. 328 с.
17. Щедрова Г. Сучасна політична лексика: енциклопедичний словник-довідник / І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.; за наук. ред. Хоми Н. М. Львів: «Новий Світ-2000», 2015. 396 с.
18. Якименко Ю. Партійна система України у 2010-2015 рр.: зміни, тенденції, перспективи еволюції. *Держава і право*: зб. наук. праць. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2015. Вип. 68. С. 181–193.
19. Ярош Я. Політична конкуренція парламентських партій: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. доктора. політ. наук: 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». Львівський. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2019. 40 с.

References:

1. Bazyilev V. Rossiyskiy politicheskiy diskurs (ot ofitsialnogo do obyidennogo). Politicheskii diskurs v Rossii. M., 1997. 219 s.
2. Bortnikov V. Pomarancheva revoliutsiia na Volyni: Istoriia. Fakty. Dokumenty: monohrafiia. Lutsk: Volyn. obl. druk., 2005. 224 s.
3. Burde P. Sotsiologiya politiki. M.: «Socio-Logos», 1993. 336 s.
4. Haran V. Ubyty drakona. Z istorii Rukhu ta novykh partii Ukrainy. Kyiv: Lybid, 1993. 356 s.
5. Harbadyn A. Dyskurs. Politolohiia: navchalnyi entsyklopedychnyi slovnyk dovidnyk dlia studentiv VNZ I-IV rivniv akredytatsii / Za nauk. red. d-ra polit. n. N. M. Khomy [V. M. Denysenko, O. M. Sorba, L. Ya. Uhryn ta in.]. Lviv: «Novyi Svit – 2000», 2014. S. 166–167.
6. Honiukova L. Politychni partii yak instytut derzhavnoi polityky ta upravlinnia: teoretyko-metodolohichniy analiz: monohrafiia. Kyiv: NADU, 2009. 392 s.
7. Deyk T. Yazyk. Poznanie. Kommunikatsiya. M., 1989. C. 121–127.
8. Zdioruk S., Bychek V. Problemy funktsionuvannia politychnykh partii Ukrainy v systemi vladnykh vidnosyn. Kyiv: NISD, 2001. 142 s.
9. Kononchuk S., Horobchyshyna S. Dynamika partiinoho predstavnytstva v Ukraini pislia Revoliutsii Hidnosti. URL: <http://www.ucipr.org.ua/publicdocs/dynamic%20delegat%20site.pdf> (data zvernennia: 13.03.2020).
10. Kulyk V., Nahorna L., Postryhan H. Dyskurs politychnyi. Dyskurs-analiz. Dyskusiia politychna. Politychna entsyklopediia. Redkol.: Yu. Levenets (holova), Yu. Shapoval (zast. holovy) ta in. K.: Parlamentske vydavnytstvo, 2012. S. 218–219.
11. Mendjerschkaya E. Termin «diskurs» v sovremennoy zarubejnoj lingvistike. Lingvokognitivnyie problemy mejkulturnoy kommunikatsii. M., 1997. C. 132–143. 12. Prymush M. Politychni partii: istoriia ta teoriia. Kyiv: «Vydavnychiy dim «Profesional», 2008. 416 s.
13. Romaniuk A. Skochyliias R. Transformatsiia politychnoi systemy Ukrainy ta Polshchi v umovakh yevropeiskoi demokratii: monohrafiia. Lviv: Vyd. tsentr LNU im. I. Franka, 2004. 207 s.

14. Ticher S., Meyer M., Vodak R., Vetter E. *Metodyi analiza teksta i diskursa*. H.: Izd-vo Gumanitarnyiy TSentr, 2017. 356 s.
15. Shveda Yu. *Politychni partii Ukrainy: vyborchi partii chy vyborchi proekty? Parlamentski vybory 2012 roku v Ukraini: nauk. doslidzh.* Kyiv: IPIEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy, 2013. S. 88–94.
16. Sheygal E. *Semiotika politicheskogo diskursa: monografiya*. Volgograd: «Peremena», 2000. 328 s.
17. Shchedrova H. *Suchasna politychna leksyka: entsyklopedychnyi slovnyk-dovidnyk*/I. Ya. Vdovychyn, L. Ya. Uhryn, H. V. Shypunov ta in.; za nauk. red. Khomy N. M. Lviv: «Novyi Svit-2000», 2015. 396 s.
18. Iakymenko Yu. *Partiina systema Ukrainy u 2010-2015 rr.: zminy, tendentsii, perspektyvy evoliutsii. Derzhava i pravo: zb. nauk. prats.* Kyiv: Vyd-vo «Iurydychna dumka», 2015. Vyp. 68. S. 181–193.
19. Iarosh Ya. *Politychna konkurentsia parlamentskykh partii : avtoref. dys. na zdob. nauk. stup. doktora. polit. nauk: 23.00.02 «Politychni instytuty ta protsesy»*. Lvivskiy. nats. un-t im. I. Franka. Lviv, 2019. 40 s.

DOI 10.31558/2617-0248.2020.5.5

УДК 81'272

ОСНОВНІ НАУКОВІ ПІДХОДИ ЩОДО ОСМИСЛЕННЯ МОДЕЛІ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ПОЛІТОЛОГІЧНОГО КОНЦЕПТУ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5728-0686>**Савойська С. В., доктор наук в галузі політології, професор МАУП**

Досліджуються наукові підходи щодо осмислення моделі мовної політики як політологічного концепту, якими є: герменевтичне коло, за ознаками якого побудовано зазначену модель, складові якої є єдиним цілим, що складається з окремих секторів, які є політичними мережами, котрі пов'язані між собою політологічними контекстами, тобто причино-наслідковими зв'язками; інституціональний, складовими якого є Інститут глави держави, парламент, уряд, суд, політичні партії, органи місцевого самоврядування, громадські організації, громадянське суспільство та ін. інституції; мережевий, який дає можливість з'ясувати, з яких політичних мереж складається модель, яка на етапах формування та здійснення мовної політики різними адміністраціями і державами, піддається змінам; геополітичний, завдяки якому з'ясовано, що суб'єкти російських та ін. політичних партій та громадських організацій ставлять за мету знищити Україну як суверенну державу, спираючись на російську мову, яка має отримати статус офіційної/державної, та російське населення, яке, на переконання окремих російських політиків і науковців, є не національною меншиною у державах пострадянського простору, зокрема в Україні, а корінною нацією; ідеологічний, який є системою концептуально оформлених політичних, правових, релігійних, філософських уявлень, поглядів та ідей на політичне життя, які відображають інтереси, світогляд, ідеали, настрої людей, суспільства, політичних партій, громадських рухів та ін. суб'єктів політики, які конструктивно чи деструктивно впливають на будову моделі; ціннісний, який тісно пов'язано з мовою, ідеологією, самосвідомістю суб'єктів мовної політики, їх політичною культурою, вербальною та політичною поведінкою; синергетичний, який допомагає аналізувати модель через призму взаємодії її частин, яка за сутністю є конструктивною чи деструктивною; постмодерністський, породженням якого є мультикультуралізм, демократія, занепад комунізму, глобалізація, децентралізація тощо, які визначають вербальну, реальну та символічну поведінку політиків, окремі з яких гальмують процес здійснення мовної політики та негативно впливають на розбудову її моделі. Акцентовано увагу на осмисленні «моделі мовної політики» як політологічного концепту, яка складається з політичних мереж та політологічних контекстів, які зв'язують її частини у складну конструкцію, які взаємодіють за принципом герменевтичного кола.

Визначено поняття «герменевтика», що є основою виникнення «герменевтичного кола» як явища і поняття, основою якого є: пізнання мови і моралі, які регулюють поведінку суб'єктів мовної політики; розуміння змісту та значення політологічних контекстів і політичних мереж моделі мовної політики; політологічне знання, за допомогою якого досліджено закони, програми, наукові праці, історичні і політичні джерела, політичні рішення та явища, які вивчаємо, аналізуємо мовно-політичні ситуації та процеси.

Доведено, що кожен з підходів, який використано для осмислення зазначеної моделі, є важливим, позаяк усі вони у комплексі допомагають розглянути її будову та з'ясувати, що конструктивна чи деструктивна її суть залежить від режиму, який панує у державі, тобто форми правління та ідеології,